

УДК 631.15:330.131.5

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕФЕКТИВНОЇ ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

***З.В. Колос, кандидат економічних наук
Бережанський агротехнічний інститут***

Обґрунтовано оптимізаційну модель розвитку сільськогосподарського підприємства на перспективу. Визначено основні параметри виробничої структури багатогалузевих підприємств.

Функціонування та розвиток сільськогосподарських підприємств, характеризується скороченням виробництва по деяких видах продукції, погіршенням її якості, зниженням рентабельності виробничої діяльності, недостатнім рівнем державної підтримки.

Важливість цих проблем спонукала окреслити ряд питань, які потребують системного аналізу та прогнозу перспектив розвитку, постійного вивчення, моніторингу й створення модельних економічних систем, що забезпечуватимуть сільськогосподарським підприємствам розширене відтворення та підвищення їх конкурентоспроможності.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблеми ефективності виробничої діяльності були пріоритетними у дослідженнях таких відомих зарубіжних вчених, як: П. Друкер, Р. Кантільон, К.Р. Макконелл, Ж. Сей. Значний вклад у вивчення ефективності сільськогосподарського виробництва внесли вітчизняні вчені, зокрема: В.М. Березівський, М.І. Геєць, І.І. Долішній, М.А. Домаскіна, О.В. Шибаніна та інші науковці.

Мета дослідження – розробка оптимізаційної моделі ефективного функціонування сільськогосподарського підприємства, рекомендацій та прогнозів розвитку на перспективу які забезпечуватимуть аграрним формуванням розширене відтворення та підвищення їх конкурентоспроможності.

Виклад основного матеріалу. Одним із головних факторів, які впливають на ефективність виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств, є оптимальна структура господарства. Необхідною умовою формування ефективної виробничої структури виступає оптимальне поєднання галузей у підприємстві, їх внутрішня збалансованість, раціональне співвідношення основних і промислових підсобних виробництв.

Створення оптимальної структури підприємства вимагає врахування багатьох чинників. Головною проблемою при цьому є велика кількість комбінацій поєднання галузей. Ефективніше вирішувати такі питання шляхом складання та розв'язання економіко-математичних задач. Цей метод планування дає змогу врахувати всі чинники виробництва та обрати найоптимальніший варіант розвитку господарства.

Найпотужнішим засобом дослідження аналізу і синтезу є математична модель. Як відомо, модель – це деяке відображення оригіналу а процес її побудови, яка певною мірою відповідає оригіналу, вивчення й застосування називається моделюванням.

Економіко-математична модель являє собою форматизований запис критерію оптимальності, всіх умов поставленої задачі за допомогою символів, індексів та інших позначень. У ній враховуються закономірності і взаємозв'язки функціонування сільського господарства.

Розробка оптимальної виробничої структури сільськогосподарських підприємств Тернопільської області передбачала використання таких критеріїв, як мінімум виробничих витрат в розрахунку на одиницю продукції, пов'язаних з її виробництвом, максимум чистого прибутку, максимальне виробництво валової продукції. За головний критерій оптимальності в досліджуваному випадку нами вибрано максимізацію чистого прибутку.

Проекти оптимальності розмірів здебільшого є однотипними, тому вони можуть описуватися однаковими моделями. Базова модель задачі лінійного програмування, розв'язувана симплексним методом, формується в такий спосіб: потрібно знайти максимум (або мінімум) цільової функції перемінних.

Функція цілі даної задачі визначає максимальний прибуток господарства і має вигляд формули (1):

$$\sum_{j=1}^n a_j x_j + \beta_1 x_1 + \beta_2 x_2 - \sum_{j=1}^n v_j x_j - w_1 x_1 - w_2 x_2 \rightarrow \max$$

де a_j – обсяг виручки від реалізації продукції рослинництва в розрахунку на 1 га посівної площі j -тої культури, грн;

β_1, β_2 – ціна реалізації продукції тваринництва (молоко, жива маса великої рогатої худоби), ц; грн;

V_j – рівень витрат на виробництво і реалізацію товарної продукції в розрахунку на 1 га посівної площі j -тої культури, грн;

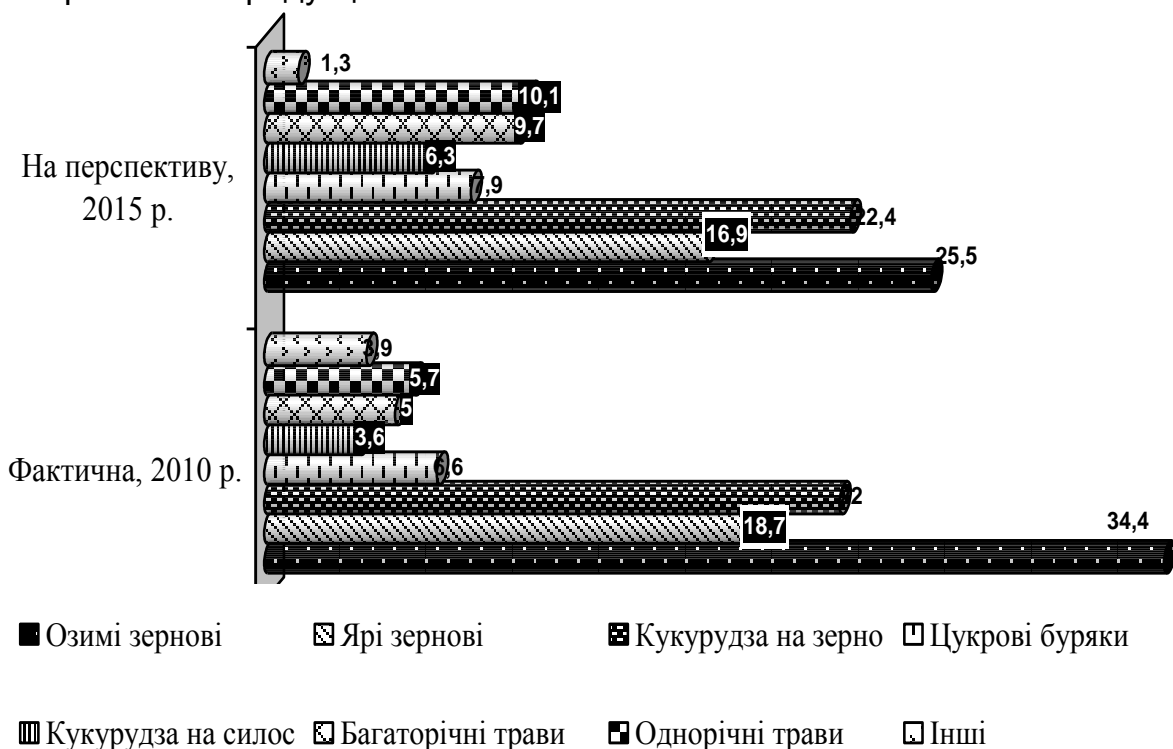
x_j – розмір посівної площі j -тої культури, га;

$x_{1,2}$ – обсяги реалізації продукції тваринництва (молоко, жива маса великої рогатої худоби), ц;

$w_{1,2}$ – рівень витрат на виробництво і реалізацію одиниці продукції тваринництва (молоко, жива маса великої рогатої худоби), грн.

Як показав розв'язок задачі з оптимізації структури посівних площ на перспективу, враховуючи план розвитку галузі тваринництва і забезпечення кормової бази, необхідно майже вдвічі розширити посіви однорічних та багаторічних трав, порівняно з фактичними посівами (див. рисунок).

Оптимізація виробничої структури рослинництва та тваринництва вирішує питання максимального виробництва товарної продукції, забезпечує тваринництво високоякісними кормами власного виробництва в повному обсязі, розширює можливості раціонального поєднання галузей, суть якого полягає в ефективному використанні природних ресурсів через ширше використання побічної продукції галузі рослинництва, збільшення внесення органічних добрив, що є необхідним при виробництві конкурентоспроможної продукції.

Оптимізована структура посівних площ ТОВ «Агропродсервіс інвест» на перспективу, %

У загальному вигляді зростає питома вага посівних площ кормових культур. Крім цього, збільшення питомої ваги багаторічних і однорічних трав дозволить ефективніше використати землю через поліпшення структури сівозмін. Наведена структура посівних площ забезпечить максимальне отримання прибутку від виробництва згаданих видів продукції. В разі

запровадження такої структури посівних площ, прибуток на 1 га збільшиться майже на 450 грн.

Із запропонованої моделі можна стверджувати, що в сучасних умовах високоефективним буде підприємство зернового напрямку з розвиненим скотарством. Така виробнича структура забезпечить тваринництво дешевими кормами власного виробництва, а рослинництво органічними добривами. У досліджуваному господарстві на перспективу планується розширити поголів'я молочного стада. Збільшення поголів'я корів та підвищення надоїв стане вагомим чинником додаткового надходження фінансових ресурсів від реалізації молока.

Загалом по господарству додатковий прибуток від впровадження оптимізаційної моделі досягне 280 тис. грн, по району та області ці показники становитимуть, відповідно, 4,8 та 43,7 млн грн.

Результати досліджень показали, що збільшення поголів'я тварин молочного напрямку в структурі стада та розширення кормових угідь за рахунок скорочення посівів зернових культур для забезпечення його кормами власного виробництва є найбільш оптимальною виробничою структурою в сучасному ринковому середовищі.

На основі власних розрахунків щодо планування урожайності сільсько-господарських культур та продуктивності тварин, з урахуванням результатів оптимізаційної моделі, сформовано пропозицію основних видів продукції сільськогосподарських підприємств Тернопільської області до 2015 року (табл. 3). В основу прогнозів було покладено розроблену оптимізовану структуру виробництва підприємств, розширення інтенсифікації виробництва через додаткове внесення добрив, збільшення поголів'я великої рогатої худоби та рівня її годівлі, що забезпечить значне зростання економічної ефективності виробництва.

**Прогноз ефективності виробництва основних видів
товарної продукції на сільськогосподарських підприємствах
Тернопільської області на 2015 р.**

Показник	Зернові	Цукрові буряки	Молоко
Валове виробництво, тис. т	1517	2095	48
Обсяг реалізації, тис. т	1214	2090	41
Собівартість 1 ц продукції, грн	150	31	280
Витрати, всього, млн грн	1820	616	114
Ціна реалізації 1 ц продукції, грн	250	43	350
Виручка від реалізації, всього, млн грн	3034	855	143
Прибуток від реалізації, всього, млн грн	1214	239	29
Рівень рентабельності, %	66,7	38,7	25,0

В результаті проведеного дослідження було визначено, що реалізація зерна в 2015 році становитиме 1214 тис. т, що на 35% більше, ніж у 2011р., цукрових буряків – 2090 тис. т, відповідно на 26% та молока – 41

тис. т на 20%. При цьому додатковий розрахунковий прибуток досягне 317,2 грн/га.

Визначено також, що пропозиція зернових в 2015 році становитиме 1214 тис. т, цукрових буряків – 1990 тис. т, молока – 41 тис. т, живої маси великої рогатої худоби – 5 тис. т. При цьому додатковий розрахунковий прибуток досягне 317,2 грн/га.

Для підвищення ефективності функціонування ми пропонуємо диверсифікувати виробництво продукції рослинництва шляхом розширення системи сівозмін, що дасть можливість ефективніше його розвивати, забезпечувати більш стабільну прибутковість та значно знизити ризики підприємств аграрної сфери, які пов'язані з кон'юнктурою ринків сільськогосподарської продукції.

Подальший розвиток виробничої діяльності та підвищення її ефективності повинен забезпечуватися застосуванням прогресивних технологій виробництва продукції рослинництва і тваринництва на інноваційно-інвестиційній основі.

Впровадження таких рекомендацій передбачає вирішення ряду соціальних проблем, зокрема, по досліджуваному регіону додатково буде створено 1500 робочих місць.

Разом із тим, рівень прибутковості сільськогосподарських підприємств значною мірою залежить від системи реалізації продукції. Проведені дослідження показали, що в Україні відсутній надійний механізм, який забезпечує можливість знижувати ризиковість сільськогосподарського виробництва та робити ринок сільськогосподарської продукції більш стабільним. Основною проблемою для виробників залишається повна монополія посередників між продавцями і покупцями сільськогосподарської продукції. Як наслідок, закупівельні ціни значно нижчі, ніж фактичні. Сільськогосподарські товаровиробники збувають свою продукцію покупцям або посередницьким структурам без попередньо укладених контрактів. У такому випадку зазвичай застосовується занижена ціна на продукцію, що зменшує прибутковість виробничої діяльності, яка не забезпечує розширене відтворення процесу виробництва на підприємствах.

У сучасних умовах господарювання актуальним є значно ширше застосування в сільськогосподарському виробництві системи страхування посівів та поголів'я тварин, запровадження договірних відносин. Це дозволить встановити чітку систему взаємовідносин та в кінцевому результаті знизить ризики сільськогосподарських підприємств.

Оптимізація посівних площ сільськогосподарських підприємств на перспективу передбачає розширення посівів однорічних і багаторічних трав для забезпечення тварин кормами власного виробництва за рахунок диверсифікації зернової групи. Запропонована структура дасть можливість отримати додатковий прибуток на 1 га зернових на рівні 650 грн, цукрових буряків – 420 грн.

Висновки та перспективи подальших досліджень. За результатами оптимізації структури поголів'я великої рогатої худоби у досліджуваних господарствах виявлена можливість доведення поголів'я молочного стада

корів до 60% із застосуванням договорів передачі надремонтного молодняка на вирощування населенню. Це дасть можливість повністю забезпечити потребу тваринництва в кормах власного виробництва, що збільшить виробництво і реалізацію продукції тваринництва. Додатковий прибуток на одну умовну голову досягне майже 600 грн.

Удосконалення виробничої структури та технології виробництва в регіоні дасть змогу майже удвічі підвищити урожайність сільськогосподарських культур, що забезпечить зростання виробництва зернових на 265 тис. т, цукрових буряків – 638 тис. т, молока – 21 тис. т та живої маси великої рогатої худоби – на 1,2 тис. т. Це дозволить збільшити кількість робочих місць у тваринництві на 1500 одиниць, а також одержати підвищення заробітної плати – більш ніж на 20 %.

Список літератури

1. Державна служба статистики України. Головне управління статистики у Тернопільській області. Статистичний щорічник Тернопільської області за 2011 рік / за ред. В. Г. Кирича. Тернопіль, 2012. – 468 с.
2. Річні звіти сільськогосподарських підприємств.
3. Офіційний сайт Національної бібліотеки ім. В.І. Вернадського [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/portal>

Обоснована оптимизационная модель развития сельскохозяйственного предприятия на перспективу. Определены основные параметры производственной структуры многоотраслевых предприятий.

Производственная деятельность, экономическая эффективность, сельскохозяйственные предприятия, производственная структура, специализация, концентрация производства, оптимизация.

The prospects development of effective production activity on agricultural enterprises is considered. The economic-mathematical model of optimum production structure of enterprises is developed.

It is planned on a prospect to extend sowing of green crops due to profitable. After its results the prognosis of production of basic types of agricultural produce is done.